

## تبیین نقش ساحفاجا در گسترش دانش پدافند غیرعامل در کشور

محمدحسن حبیبیان<sup>۱</sup>جواد آبشناس جامی<sup>۲</sup>سیدابوالفضل خاتمی<sup>۳</sup>

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۵/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۷/۲۶

## چکیده

ایجاد تحولات بنیادین در ساختار دفاعی (نظامی یا غیرنظامی) در طول زمان، تابع دستیابی بشر به فن آوری نوین در علوم مختلف بوده و ضرورت بازنگری در تاکتیک و تکنیک های گذشته را اجتناب ناپذیر کرده است. دفاع همیشه به معنی قرار گرفتن در موضع دفاعی در یک رویارویی مستقیم با دشمن نیست (هرچند ممکن است چنین شرایطی هم اجتناب ناپذیر باشد)، بلکه می توان به راحتی با بهره گیری از شیوه های نوین علمی در چارچوب اقدامات پدافند غیرعامل، مانع شناسایی، ردیابی و یا هدف گیری توسط دشمن شد. این اقدام اساساً، بسیار منطقی، کم هزینه و پایدارتر خواهد بود. پدافند غیرعامل مجموعه اقداماتی است که بدون جنگ افزار صورت گرفته و اجرای آن ها مانع از وارد شدن خسارت مالی و تجهیزاتی و تلفات جانی به فرد، جامعه هدف، تأسیسات و تجهیزات حیاتی و... گشته و باعث کاهش خسارات و تلفات به میزان حداقل ممکن خواهد شد. پدافند غیرعامل در واقع مجموعه تمهیدات، اقدامات و طرح هایی است که با استفاده از ابزار، شرایط و حتی المقدور بدون نیاز به نیروی انسانی به صورت خود اتکا صورت گیرد چنین اقداماتی از یک سو توان دفاعی مجموعه را در زمان بحران افزایش داده و از سوی دیگر پیامدهای بحران را کاهش و امکان بازسازی مناطق آسیب دیده را با کمترین هزینه فراهم می سازد. این مقاله با هدف و مطرح بودن این سؤال که نقش ساحفاجا در گسترش دانش پدافند غیرعامل در کشور چیست؟ و با فرض قرار دادن این فرضیه که ساحفاجا با بهره مندی از ظرفیت موجود در اختیار در گسترش دانش پدافند غیرعامل نقش دارد؛ با بهره گیری از تجارب مسئولین امر در حوزه پدافند غیرعامل و با بررسی میدانی شرایط موجود و همچنین استفاده از نظریات صاحب نظران این حوزه در قالب پرسشنامه، راهکارهای ارتقای دانش پدافند غیرعامل در مجموعه آجا و در دید کلان، در بین عامه مردم توسط ساحفاجا را تبیین و پیشنهادهای اجرایی مرتبط را پیشنهاد می دهد.

**کلید واژه:** پدافند، پدافند غیرعامل، امنیت، ساحفاجا، آموزش

۱. استادیار و عضو هیئت علمی دانشکده علوم و فنون فارابی (mh.f.habibian@gmail.com)

۲. استادیار و عضو هیئت علمی دانشکده علوم و فنون فارابی (javad.aj1980@gmail.com)

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد پدافند غیرعامل دانشکده علوم و فنون فارابی، نویسنده مسئول (aref.pajoh@yahoo.com)

## مقدمه

«هر اقدام غیرمسلحانه‌ای که موجب افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری، ارتقای پایداری ملی و تسهیل مدیریت بحران در مقابل تهدیدات و اقدامات نظامی دشمن می‌گردد، پدافند غیرعامل خوانده می‌شود.» (اسکندری، ۱۳۸۹: ۱۵)

هدف از اجرای طرح‌های پدافند غیرعامل کاستن از آسیب‌پذیری سرمایه انسانی و مستحذات و تجهیزات حیاتی و حساس و مهم کشور با وجود حملات خصمانه و مخرب دشمن و استمرار فعالیت‌ها و خدمات زیربنایی و تأمین نیازهای حیاتی و تداوم اداره کشور در شرایط بحرانی ناشی از جنگ است.

ساحفاجا به عنوان سازمانی که تأمین امنیت، شالوده کاری آن در بدنه آج است می‌تواند با اتخاذ تدابیر راهبردی مناسب، حساسیت و جایگاه والای آنچه را که اولویت اول کشور در حال حاضر از دیدگاه فرماندهی معظم کل قواست یعنی پدافند غیرعامل که می‌فرمایند: «امروز اولویت اول کشور پدافند است امروز اهمیت پدافند غیرعامل قاعداً برای مسئولین باید شناخته شده باشد اهتمام شما کار را پیش می‌برد.» را از طریق خانواده بزرگ آجا به افکار عمومی تعمیم داده و نسبت به عملی‌سازی اصول راهبردی آن در تمامی امورات کشور اقدام نماید. بلاشک آنچه که در شرایط کنونی و با توجه به فعل و انفعالات منطقه‌ای و جهانی، ایران را در جایگاه تهدید قرار داده است؛ جنگ با لشکرکشی زمینی و هوایی یا دریایی نبوده و دشمن در صدد نفوذ و عملی‌سازی اهداف شوم خود با توسل به انواع روش‌های نوین فناوری ارتباطی و استفاده مفید از فضا و اقدامات آفندی در حوزه جنگال است و این امر می‌طلبد تا ساحفاجا در گسترش دانش پدافندی، نسبت به تبیین حساسیت جایگاه پدافند غیرعامل در تأمین امنیت کشور، از تمامی حوزه‌های درون سازمانی و برون سازمانی برای نیل به اهداف خود استفاده حداکثری را ببرد.

یکی از پایه‌های پدافند غیرعامل، اطلاع مخاطبان از اهمیت و راه‌های کسب و اجرایی نمودن پدافند غیرعامل و آسیب‌پذیری‌های متأثر از عدم رعایت آن است که ارائه این اطلاعات و دانش‌های مرتبط، در دستور کار دانشکده علوم و فنون فارابی قرار گرفته است. اهدافی که این مقاله در پی دستیابی به آن است؛ شناخت نقش ساحفاجا در برنامه‌ریزی، اجرا و کنترل دانش پدافند غیرعامل در کشور است.

## بیان مسئله

ارتقاء آموزش، ترویج و اشاعه دانش پدافند غیرعامل نزد مسئولین، فرماندهان، مدیران سطوح عالی و میانی و همچنین عامه مردم جزء بالولویت‌ترین کارهای سازمانی در راستای حفظ امنیت

و سرمایه‌های ملی و مراکز حیاتی و حساس است. پدافند غیرعامل محدود به ایجاد استحکامات، سازه‌های امن و پناهگاه‌ها نیست بلکه حوزه وسیعی از علوم و اقدامات طبیعی و مصنوعی است که باید به صورت یک فرآیند و سیستم منسجم و به‌هم‌پیوسته به خدمت گرفته شوند. در طرح راهبردی پدافند غیرعامل باید به اصل تمرکز زدایی، تفرقه و جابجایی و توزیع مراکز حیاتی و حساس در کل فضای سرزمین کشور توجه نمود. (عباسی، ۱۳۸۷: ۱۹۰)

دانش‌سازی اولین و مؤثرترین قدم در راستای القای جایگاه پدافند غیرعامل در اذهان عمومی می‌باشد. آنچه که نقش کلیدی ساحفاجا را در بسط و توسعه دانش پدافند غیرعامل کشور در داخل بدنه آجا و خارج از چارچوب آن ملموس‌تر می‌کند انتظار، نگرش و دیدگاه مهمی است که مردم، ارتش و سازمان امنیتی مرتبط با آن را به عنوان تکیه‌گاهی برای تأمین امنیت خود و جلوگیری از هرگونه دست‌اندازی‌ها در تأمین امنیت مرزی در همه حوزه‌های زمینی، هوایی و دریایی می‌دانند. از این رو برای آنکه اعتماد و تکیه‌گاه مردم به ارتش و ساحفاجا با قوت ادامه پیدا کرده و تقویت شود باید مردم نقش سازمان را در نشر دانش پدافند غیرعامل در کشور بدانند. چنانچه بخواهیم موضوع گسترش دانش پدافند غیرعامل در کشور را هدف والای یک سازمان اطلاعاتی مانند ساحفاجا قرار دهیم بایستی به یک برنامه‌ریزی و طرح‌ریزی، سیاست‌گذاری، هدف‌گذاری، چگونگی اجرا و کنترل بر نحوه صحیح اقدامات تدوین شده در سطح کلان بیان‌دیشیم.

با توجه به اینکه در مجموعه وظایف عملیاتی سازمان پدافند غیرعامل، سیاست‌های کلی نظام در حوزه پدافند غیرعامل که دانش‌سازی با اجرای آموزش‌های پدافند غیرعامل ذکر شده است و از طرفی تجربه کاری نگارنده مقاله در این حوزه در طول چندین سال متمادی و فراز و نشیب و شناخت عملی از این حوزه؛ دغدغه‌ای را برای وی مبنی بر تبیین نقش ساحفاجا در گسترش دانش پدافند غیرعامل در کشور ایجاد نموده که در این مقاله به آن پرداخته شده است.

### اهمیت و ضرورت تحقیق

#### اهمیت تحقیق

مدیریت پدافند غیرعامل در واقع به دنبال آن است که «ژن» دفاع را در درون ساختار جامعه‌ای که امکان مورد تهاجم شدن آن وجود دارد، قرار دهد. از طرفی نیز بدون هیچ نوع شناختی از نحوه تهاجم دشمن و روش‌های ایراد خسارت نمی‌توان به راه حل مناسب برای پیشگیری از آن اندیشید. پس اهمیت پدافند غیرعامل در یک جمله اینکه؛ رمز ایمنی و امنیت کشور در برابر هرگونه آسیب‌های داخلی و تهدیدات خارجی، اتخاذ و بکارگیری شیوه‌های علمی پداغند غیرعامل است. (عباسی، ۱۳۸۷: ۱۹۰)

ساحفاجا به عنوان سازمانی اطلاعاتی امنیتی که در بین سایر سازمان‌های اطلاعاتی فعال حال حاضر کشور از تجارب و بار علمی و تخصصی بالایی برخوردار است می‌تواند با استفاده از روش‌های مدون و فراگیر و با بهره‌برداری از امکانات رسانه‌ای، ارتباط جمعی، فضای مجازی و... رسالت اصلی خود در احیای نقش و جایگاه حساس پدافند غیرعامل در افکار مردم عامه به درستی انجام دهد چرا که نیاز کشور در شرایط کنونی این را می‌طلبد. در صورتی که پژوهش‌های مرتبط با موضوع مقاله در سطح نیروهای مسلح و به تبع آن در جامعه اجرایی گردد، از بروز آسیب‌ها و تهدیدهایی به شرح زیر در حوزه امنیت ملی جلوگیری می‌گردد.

- صرفه‌جویی کلان اقتصادی در بحث هزینه‌های دفاعی و پدافندی
- کاهش حداکثری آسیب‌پذیری‌های زیرساختی
- افزایش قدرت و توان مقابله و دفاع از اماکن حیاتی و حساس
- افزایش آستانه مقاومت مردم و نیروهای خودی در برابر تهاجمات دشمن و اعتماد مردم به نیروهای نظامی
- عدم وابستگی کشور به سایر کشورها برای دفاع از تمامیت ارضی
- جلوگیری از تبدیل شدن کشور به حیات خلوتی برای کشورهای استعماری
- افزایش صلابت و اقتدار نظامی کشور در منطقه و جهان

### ضرورت پژوهش

ریاست سازمان پدافند غیرعامل در شروع آغاز تأسیس این سازمان، حداکثر ادبیات موجود صرفاً تجارب برگرفته از جنگ جهانی دوم بود و حدود ۹۰٪ مسئولین اعم از اجرائی و نظامی، تفسیر و برداشت درستی از پدافند غیرعامل نداشتند و در واقع یک غربت یا جهل نسبی به مسئله مشهود بود. (فتاحی، ۱۳۸۳: ۵)

سیاست‌های اجرایی در حوزه پدافند غیرعامل از این منظر دارای ضرورت برای هر کشوری است که از یک سو توان دفاعی مجموعه را در زمان بحران افزایش داده و از سوی دیگر پیامدهای بحران را کاهش و امکان بازسازی مناطق آسیب‌دیده را با کمترین هزینه فراهم می‌سازد. (پوریان، صفری نژاد، ۱۳۹۱: ۱۲)

در این برهه از زمان، ساحفاجا در قالب تعامل آموزشی در حوزه دانش‌سازی، اقدام به همکاری آموزشی با سازمان پدافند غیرعامل نمود و اما برابر بررسی انجام شده، به صورت منسجم، نقش ساحفاجا در این عرصه احصاء نشده و ضروری است در قالب تحقیق به این امر پرداخته شود. در صورت غفلت از این مقوله، آسیب‌هایی به شرح زیر می‌تواند بستر ساز تهدید امنیت ملی کشور در حوزه پدافندی گردد:

- افزایش هزینه‌های دفاعی و پدافندی
- افزایش آسیب‌پذیری‌های زیرساختی
- کاهش توان مقابله و دفاع از اماکن حیاتی و حساس
- تقلیل آستانه مقاومت مردم و نیروهای خودی در برابر تهاجمات دشمن
- وابستگی کشور به سایر کشورها برای دفاع از تمامیت ارضی و در نهایت از بین رفتن استقلال کشور
- تبدیل شدن کشور به حیات خلوتی برای کشورهای استعماری
- کاهش اقتدار نظامی کشور در منطقه و جهان

#### اهداف تحقیق

**هدف اصلی:** شناخت نقش ساحفاجا در گسترش دانش پدافند غیرعامل در کشور

#### اهداف فرعی:

- ۱- شناخت نقش ساحفاجا در برنامه‌ریزی دانش پدافند غیرعامل کشور
- ۲- شناخت نقش ساحفاجا در اجرای دانش پدافند غیرعامل کشور
- ۳- شناخت نقش ساحفاجا در کنترل دانش پدافند غیرعامل کشور

#### سؤالات تحقیق

**سؤال اصلی:** نقش ساحفاجا در گسترش دانش پدافند غیرعامل در کشور چیست؟

#### سؤالات فرعی:

- ۱- نقش ساحفاجا در برنامه‌ریزی دانش پدافند غیرعامل کشور چیست؟
- ۲- نقش ساحفاجا در اجرای دانش پدافند غیرعامل کشور چیست؟
- ۳- نقش ساحفاجا در کنترل دانش پدافند غیرعامل کشور چیست؟

#### پیشینه پژوهش

به صورت علمی و آکادمیک در رشته پدافند غیرعامل با گرایش امنیت ملی تا زمان ایجاد این رشته در دانشکده علوم و فنون فارابی، تحقیق کامل و مناسبی به عمل نیامده و ساحفاجا از طریق ارائه این رشته تخصصی که یک رشته میان رشته‌ای محسوب می‌شود توانسته بین علوم مختلف و حوزه‌های عمل یک ارتباط صحیح، دقیق و کامل تبیین نماید. با کمی تغییر محتوا، پیشینه‌های مرتبط با موضوع مقاله حاضر به شرح زیر بوده است:

- پژوهش با موضوع «نقش مقام معظم رهبری حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران با رویکرد بعد غیرفیزیکی پدافند غیرعامل» اثر

محمد رضا مغیثی نیا

- پژوهش با موضوع «نقش پدافند غیرعامل در مقابله با آسیب‌پذیری مراکز فرماندهی و کنترل قرارگاه پدافند هوایی در تهدیدات هوایی آینده» اثر برات ابراهیمی

#### مفهوم شناسی

مفاهیم اصلی این پژوهش شامل؛ سازمان حفاظت اطلاعات، امنیت، پدافند غیرعامل، برنامه‌ریزی و کنترل است که به اختصار توضیح داده می‌شوند.

**سازمان حفاظت اطلاعات:** بر مبنای اساسنامه سازمان‌های حفاظت اطلاعات نیروهای مسلح، حفاظت اطلاعات عبارت است از سازمان‌هایی که مأموریت پیشگیری، کشف، شناسایی و خنثی کردن فعالیت‌های جاسوسی، براندازی، خرابکاری، موارد ایجاد نارضایتی و اختلال در انجام مأموریت، نفوذ جریانات سیاسی و مفاسد و جرائم اقتصادی و اخلاقی شبکه‌ای و باندی و فریب و انحراف راهبردهای دشمن به منظور حفظ و صیانت نیروهای مسلح را از طریق اقدامات آفندی و حفاظت از؛ کارکنان، اطلاعات، اسناد، مدارک، اماکن، تأسیسات، وسایل و تجهیزات و امنیت ارتباطات با رعایت اصل ۱۵۶ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، بر عهده دارند.

**امنیت:** امنیت به معنی حراست از یک فرد، جامعه، ملت و یک کشور در برابر تهدیدهای خارجی است و نقطه مقابل «تهدید» به شمار می‌رود، هر کشوری که بتواند تهدیدهای بالقوه و بالفعل را از میان بردارد، به آسایش و امنیت رسیده است. (معین، محمد، ۱۳۶۲: ۲۶۶)

**پدافند غیرعامل:** مجموعه اقدامات غیرمسلحانه‌ای که موجب کاهش آسیب‌پذیری، افزایش بازدارندگی، تسهیل مدیریت بحران، تداوم فعالیت‌های ضروری و ارتقای پایداری در مقابل تهدیدات و خطرات نظامی دشمن می‌شود. (جلالی، ۱۳۹۱: ۷).

**برنامه‌ریزی:** فرایندی برای رسیدن به اهداف است. بسته به فعالیت‌ها، هر برنامه می‌تواند بلندمدت، میان‌مدت یا کوتاه‌مدت باشد. برای مدیرانی که در جستجوی حمایت‌های بیرونی هستند، برنامه‌ریزی، کلیدی‌ترین سند برای رشد است. برنامه‌ریزی می‌تواند، نقش مهمی در کمک به جلوگیری از اشتباهات یا تشخیص فرصت‌های پنهان بازی کند. برنامه‌ریزی به پیش-بینی آینده و ساختن آینده تا حدودی قابل تصور کمک می‌کند. آن پلی است بین آنجایی که هستیم و آنجایی که می‌خواهیم برویم. برنامه‌ریزی به آینده می‌نگرد. (محمدی، علی ۱۳۸۵).

**کنترل:** یعنی نظارت دائمی بر یک فعالیت، تا مطمئن شویم همه چیز مطابق برنامه از پیش تعیین شده، به همان ترتیب و در چارچوب اصول آن، پیش می‌رود و در صورت نیاز، اقدام اصلاحی لازم را انجام دهیم. (هنری فایول)

## ادبیات و مبانی نظری

کلمه پدافند به معنای دفاع بوده و در مقابل آفند به معنای هجوم و حمله می‌آید. پدافند دو جزء دارد: پدافند عامل یا دفاع عامل که عبارت است از رویارویی مستقیم با دشمن و به کارگیری جنگ‌افزارهای مناسب و موجود به منظور دفع حمله و خنثی کردن اقدامات آفندی می‌باشد. و پدافند غیرعامل یا دفاع غیرعامل که عبارت است از مجموعه اقدامات غیرمسلحانه‌ای که موجب کاهش آسیب‌پذیری، افزایش بازدارندگی، تسهیل مدیریت بحران، تداوم فعالیت‌های ضروری و ارتقای پایداری در مقابل تهدیدات و خطرات نظامی دشمن می‌شود. (جلالی، ۱۳۹۱: ۷).

## اهمیت و اصول پدافند غیرعامل

مقام معظم رهبری (مدظله العالی) می‌فرمایند: دفاع جرئی از هویت یک ملت زنده است، هر ملتی که نتواند از خود دفاع بکند زنده نیست، هر ملتی هم که به فکر دفاع از خود نباشد و خود را آماده نکند؛ در واقع زنده نیست، هر ملتی هم که اهمیت دفاع را درک نکند به یک معنا زنده نیست. پدافند غیر عامل از نقطه نظر استراتژیک، جایگاهی حساس و حیاتی در تدوین و تنظیم بودجه‌های کلان دفاعی و نظامی کشورها بالاخص کشورهای توسعه یافته به خود اختصاص داده است. کشورهایی مانند آمریکا، انگلیس، چین، کشورهای اروپای مرکزی، بالاخص کشورهایمانند سوئد و سوئیس با وجود برخورداری از ثبات و امنیت سیاسی، اقتصادی و نظامی نسبتاً خوبی؛ به این باور رسیده‌اند که این ثبات پایدار نخواهد بود مگر با ایجاد فضای پایدار امنیتی مخصوصاً در حوزه فضای سایبر. به دلایل مختلف آشکار و محرمانه، هیچ یک از دشمنان قسم خورده جمهوری اسلامی ایران قدرت حمله نظامی جنگ سخت علیه ایران را ندارند پس به دنبال روشی هستند که بدون درگیری فیزیکی و بدون دخالت مستقیم؛ بسترسازی لازم برای ضربه زدن به کشورمان برآیند و چه بستری بهتر از دنیای فناوری و فضای سایبری که در این بستر نمی‌توان بر کشور یا دولت یا سازمان خاصی اتهام انجام اقدامات ضدامنیتی بر علیه کشور را متوجه نمود. بنابراین لازمه موفقیت در این حوزه اتخاذ الگوی کارآمد و ایجاد ساختارهای مناسب برای سامانه پدافند غیرعامل در حوزه فضای سایبری در سطح کشور خواهد بود. (پژوهشگاه دانشگاه دفاع ملی، ۱۳۸۸) هیأت وزیران در سال ۱۳۸۴ آئین نامه اجرائی بند پ تبصره ۱۷ قانون بودجه سال ۸۴ کل کشور را به تصویب رسانده و در فصل ۱۰ این قانون که قوانین مرتبط با امنیت ملی مطرح شده است و در بند ۱۱ ماده ۱۲۱ به موضوع پدافند غیرعامل اشاره دارد و مطابق متن زیر مواردی را در این خصوص برای خود لازم‌الاجرا نموده است.

رعایت اصول پدافند غیرعامل در طراحی و اجرای طرح‌های حساس و مهم و در دست مطالعه و نیز تأسیسات زیربنایی و ساختمان‌های حساس و شریان‌های اصلی و حیاتی کشور و آموزش عمومی مردم توسط دستگاه‌های اجرایی و تخصصی موضوع ماده (۱۶۰) قانون برنامه چهارم توسعه، به منظور پیشگیری و کاهش مخاطرات ناشی از سوانح غیرطبیعی مد نظر بوده و این دستگاه‌ها موظفند براساس سیاست‌ها، اولویت‌ها و دستورالعمل‌های کارگروه دائمی پدافند غیرعامل کشور، درصدی از اعتبارات تملک دارائی‌های سرمایه‌ای خود راجعت اجرای طرح‌های مصوب کارگروه اختصاص دهند. براساس این قانون کمیته‌های دائمی پدافند غیرعامل در دستگاه‌های اجرائی و تخصصی کشور به منظور اجرائی کردن اهداف پدافند غیرعامل تشکیل و فعالیت خواهند داشت.

#### اصلی‌ترین و مهم‌ترین اهداف پدافند غیرعامل عبارت‌اند از:

۱. کاهش قابلیت و توانائی سامانه‌های شناسائی، هدفیابی و دقت هدف‌گیری تسلیحات آفندی دشمن؛
۲. بالا بردن قابلیت بقاء، استمرار عملیات و فعالیت‌های حیاتی و خدمات‌رسانی مراکز حیاتی، حساس و مهم نظامی و غیرنظامی کشور در شرایط وقوع تهدید، بحران و جنگ؛
۳. تقلیل آسیب‌پذیری و کاهش خسارت و صدمات تأسیسات، تجهیزات و نیروی انسانی مراکز حیاتی، حساس و مهم نظامی و غیرنظامی در برابر تهدیدات و عملیات دشمن؛
۴. سلب آزادی و ابتکار عمل از دشمن و ایجاد شرایط سخت و دشوار برای وی در صحنه عملیات؛
۵. صرفه‌جویی در هزینه‌های تسلیحاتی و نیروی انسانی؛
۶. فریب و تحمیل هزینه بیشتر به دشمن و تقویت بازدارندگی؛
۷. افزایش آستانه مقاومت مردم و نیروهای خودی در برابر تهاجمات دشمن؛
۸. حفظ روحیه و انسجام وحدت ملی و حفظ سرمایه‌های کلان ملی کشور؛
۹. حفظ تمامیت ارضی، امنیت ملی و استقلال کشور؛
۱۰. تحمیل هزینه بیشتر به دشمن از طریق وادار نمودن وی به تلف نمودن منابع محدود خود بر روی اهداف کاذب و فریبنده و سلب صرفه‌جویی قوا از وی
۱۱. توزیع ثروت، جمعیت و سرمایه‌های ملی در کل فضای سرزمینی کشور از طریق اعمال سیاست تمرکززدایی، آمایش سرزمینی و پراکندگی زیرساخت‌های کلیدی و مراکز حیاتی، حساس و مهم تولیدی محصولات کلیدی (نیروگاهی، پالایشگاهی، صنعتی، نظامی، غذایی، آب‌رسانی و ...)

۱۲. ایجاد آمادگی‌های لازم برای مقابله با دشمن در شرایط تهدیدات ناهمتراز. (نباتی، ۱۳۹۰: ۶۲)

**شیوه‌ها و روش‌های پدافند غیرعامل اثربخش در کاهش آسیب پذیری:**

ایجاد اختلال در شناسایی، کسب اطلاعات و دقت هدف‌گیری دشمن از طریق:

- اختفاء (به مفهوم مخفی کردن دائمی در مقابل دشمن)
- استفاده از سامانه‌های اختلال در هدف‌گیری (ضد هدف‌گیری دقیق)
- استتار (به مفهوم ایجاد هم‌رنگی و هماهنگی با محیط در مقابل هر نوع دید مستقیم و غیرمستقیم)

- پوشش (به مفهوم ایجاد موانع موقت جهت جلوگیری از شناسایی و هدف‌گیری)
- فریب (به مفهوم گمراه کردن دشمن در شناسایی و هدف‌گیری)
- جابجایی (به مفهوم تغییر مکان تجهیزات و تأسیسات قابل انتقال)

**تهدیدهای سایبری پروژه جدید پدافند غیرعامل:**

پدیده‌ای جدید است که در دهه‌های اخیر، هم‌زمان با تحول فن آوری اطلاعات و گسترش ارتباطات جهانی از طریق شبکه وسیع اینترنت در سراسر جهان ظهور پیدا کرده است، به گونه‌ای که امروزه چالش تهدیدهای سایبری، هم مهم و هم پیچیده به نظر می‌رسد. این اهمیت و پیچیدگی ناشی از ماهیت جدید تهدیدهای سایبری و ویژگی‌ها و نمودهای منحصر به فردی است که شناخت از آن را بسیار مهم و ضروری می‌نماید. (خسروجردی، ۱۳۹۲: ۱۲۳)

تهدیدهای سایبری ویژگی‌های منحصر به فردی دارند. از یک سو، این تهدیدها گستره وسیعی اعم از موانع قانونی، فنی، سازمانی و فرهنگی را شامل می‌شوند و از سوی دیگر، هزینه کم، تأثیرگذاری شگرف و عدم شفافیت عمومی در فضای سایبری، موجب شده بازیگران زیادی به این عرصه وارد شوند. مهم‌ترین ویژگی‌های تهدیدهای سایبری در مؤلفه‌های زیر خلاصه می‌شود:

- تعدد بازیگران در فضای سایبری
- هزینه کم ورود، صرف زمان کم و سرعت بالای اقدام
- ناشناس ماندن بازیگران و عدم قابلیت ردیابی
- تأثیرگذاری شگرف
- کم‌رنگ شدن نقش جغرافیا
- ساختار فضای اینترنت
- پایین بودن احتمال تنبیه یا بازخواست اقدام‌های مجرمانه در فضای سایبری.

### آموزش پدافند و روش‌های مؤثر در انجام آموزش صحیح:

پس از اینکه موضوع پدافند و انواع آن و همچنین اهداف و دلایل اهمیت آن را به خوبی شناختیم؛ به بحث اصلی مقاله نزدیک شده و به نقش آموزش پدافند غیرعامل و روش‌هایی علمی-آموزشی که می‌تواند بهره‌وری مناسبی از این آموزش‌ها که در نهایت منجر به ارتقای دانش پدافند غیرعامل در کشور می‌گردد می‌پردازیم.

به همین منظور به عنوان قدم اول به مبحث و تعاریفی که از آموزش استنباط می‌شود می‌پردازیم.

آموزش چیست؟ آموزش اسم مصدر آموختن و دارای دو معنی است یک معنی آن این است که شخص چیزی را خودش به تنهایی فرا گیرد و معنی دوم آن، یعنی فرد چیزی را به کمک فرد دیگری فرا گیرد. در این تحقیق معمولاً معنی دوم آن مورد نظر است و در این معنی آموزش دهنده و آموزش گیرنده یا فراده و فراگیر دو عنصر اساسی آموزش هستند. در تعریف آموزش به مفهوم خاص کلمه می‌توان گفت:

«آموزش عبارت است از ایجاد یک فکر و ایده جدید با تغییر و اصلاح در قضاوت راجع به یک موضوع و در علوم تجربی عبارت است از تغییر روشی که در نتیجه حاصل می‌شود.» (سایت ویکی پدیا)

### اهداف کلی آموزش همگانی دانش پدافند غیرعامل:

- پیش‌بینی و پایش تهدیدات آتی (در همه ابعاد) با هدف جلوگیری از غافلگیری نظامی و غیرنظامی.
- طراحی روش‌های پدافندی مقابله با آن‌ها.
- کاهش حداقلی تهدیدات آتی و افزایش حداکثری قدرت بازدارنده‌گی.
- اولویت‌های زیر به بحث آمادگی افکار عمومی برای لزوم صددرصدی فراگیری آموزش اصول دانش پدافند غیرعامل اختصاص داده می‌شود:
- اولویت اول این است که به صورت کاملاً اجباری و الزامی، همه مدیران استراتژیک کشور و بعد مدیران میانی نسبت به فراگیری آموزش اصول دانش پدافند غیرعامل چه در عرصه حوادث طبیعی و چه در عرصه حوادث جنگی و صنعتی توجیه شوند و در این زمینه فرهنگ‌سازی شود.

- دومین اولویت؛ مدیریت توسعه، همکار و هماهنگ با دانش پدافند غیرعامل است و در واقع لازم و ملزوم یکدیگر هستند، این دو مدیریت در کنار یکدیگر موجب توسعه پایدار خواهند شد.
  - اولویت سوم هم تهدید شناسی است، که بایستی تهدیدات وجود دقیق آنالیز و احصاء شود تا متناسب با آن راهکارهای مقابله‌ای لازم اندیشیده شود.
- برای اینکه هرگونه آموزشی جوابگوی نیازهای تعیین شده و اهداف راهبردی مجریان آموزشی قرار گیرد بایستی از برنامه‌ریزی مدون و اصولی برخوردار بوده و پس از بکارگیری خرد جمعی کارشناسان و اهل فن در تعیین نوع و روش‌های علمی، صحیح و مناسب برنامه‌ریزی، با قدرت به مورد اجرا گذاشته شده و در حین اجرا نیز، نوع آموزشات ارائه شده، صحیح یا غلط بودن نوع برنامه‌ریزی‌های تدوینی، اجرای اصولی توسط مجریان امر و میزان پیشرفت اهداف آموزشی براساس مدت زمان‌های تعیین شده برای اجرای هر برنامه به منظور نیل به اهداف مصوب در برنامه‌ریزی اولیه، مورد کنترل و نظارت مسئولین امر قرار گیرد.
- برنامه‌ریزی، اجرا و کنترل سه مؤلفه راهبردی برای رسیدن به اهداف والای تبیینی آموزشی است که اشاره‌ای علمی به آن‌ها می‌کنیم.
- متخصصین برای برنامه‌ریزی تعاریف متعددی ارائه کرده‌اند که برخی از آن‌ها از این قرار است:
- تعیین هدف، یافتن و ساختن راه وصول به آن،
  - تصمیم‌گیری در مورد اینکه چه کارهایی باید انجام گیرد،
  - تجسم و طراحی وضعیت مطلوب در آینده و یافتن و ساختن راه‌ها و وسایلی برای رسیدن به آن‌ها.
  - طراحی عملیاتی که شیئی یا موضوعی را بر مبنای شیوه‌ای که از پیش تعریف شده، تغییر بدهد.

#### نقش حفاظت اطلاعات در اصول پدافند غیرعامل:

«حفاظت اطلاعات پدافند غیرعامل عبارت است از مجموعه اقداماتی که باعث افزایش ضریب حفاظتی و محصور نگه داشتن کلیه اطلاعات طبقه بندی شده پدافند غیرعامل اعم از برنامه‌ها، طرح‌ها و سامانه‌های اطلاعاتی پدافند غیرعامل در برابر تهدیدات و دسترسی دشمن می‌گردد».

(شیخ‌حسینی، ۱۳۸۹: ۱۹)

هدف سازمان‌های حفاظت اطلاعاتی ممانعت از افشای اطلاعات مهم سازمان است. سازمان‌های دشمن و رقیب همواره به دنبال کسب اطلاعات هستند و بایستی از هر وسیله موجود برای خنثی کردن و توقف اقدامات جامعه اطلاعاتی استفاده کنند. اقدامات جمع‌آوری اطلاعاتی

دشمن متوجه کسب اطلاعات ریز و دقیق از نیروهای سازمان خودی، قابلیت‌ها و امکانات آن، محدودیت‌ها، مراکز ثقل، آسیب‌پذیری‌ها، اهداف و اقدامات محتمل آتی آن است. کسب اطلاعات از عملیات‌های خودی توسط دشمن، او را قادر می‌سازد تا اقدامات خود را متمرکز کند. اقدامات دشمن آماده برای دفاع، حمله به مناطق مشخص شده و به هم ریختن عملیات از طریق جاسوسی، خرابکاری، تروریسم و اقدامات براندازی است. به این ترتیب ضداطلاعات، برای امنیت نیروهای ما، اهمیت حیاتی دارد؛ زیرا که مانع دست بالا قرار گرفتن دشمن و موجب دست‌کاری ذهن و فهم او می‌شود.

**اقدامات حفاظت اطلاعات در حوزه پدافند غیرعامل براساس تعریف بالا به شرح زیر است:**

- شناسایی سامانه‌های سنجنده دشمن از نظر توانایی و ضعف‌ها؛
- شناسایی طیف‌های مختلف سنجنده‌ها؛
- شناسایی مدل‌های استتار در برابر سنجنده‌ها؛
- کنترل و مراقبت درز اطلاعاتی سامانه‌ها از هر نظر؛
- شناسایی و تجزیه و تحلیل تهدید و سناریوی عمومی کشور؛
- تهیه سناریوی تهدیدات در هر حوزه؛
- ناتوان‌سازی سامانه اطلاعاتی دشمن در کسب اطلاعات جاسوسی و میدانی؛
- استفاده از سامانه‌های منحرف کننده فنی برای گمراه کردن دشمن؛
- ایجاد سامانه ضداطلاعات برای کنترل اطلاعات خودی؛
- کور کردن زمینه‌های جذب و به کار گیری جاسوس؛
- ارسال اطلاعات گمراه کننده به منظور ایجاد تشکیک در اطلاعات دریافت شده؛
- بررسی کامل عوارض جغرافیایی به منظور استفاده برای اختفا؛
- اجرای عملیات فریب معماری در سایت‌ها؛
- اجرای عملیات فریب در پروژه‌ها؛
- ایجاد و تولید اهداف کاذب و مکرر برای دشمن؛
- استفاده از طرح فریب مردمی؛
- ایجاد تردد و باور غلط در دشمن؛
- رعایت اصل فریب در تمام اقدامات خودی؛
- حفاظت و حراست از تمام اسناد و مدارک، نقشه‌ها و ... و مراکز طبقه بندی شده؛
- ایجاد اطمینان از نشت نکردن اطلاعات سامانه‌های حیاتی و مهم؛

- ایجاد امنیت در ابعاد مختلف و حفظ اطلاعات خودی؛
- افزایش دانش افراد و ایجاد انگیزه برای کارکنان مرتبط در حفاظت از اطلاعات طبقه بندی شده؛
- بازتعریف عناوین و مصادیق جدید اطلاعاتی که مورد توجه و استفاده دشمن قرار می‌گیرد؛
- بروز رسانی سامانه‌های حفاظت و مراقبت اطلاعات متناسب با پیشرفته فناوری‌های جاسوسی و کسب اطلاعات؛
- انجام پژوهش‌های علمی و تخصصی در حوزه‌های امنیت و مراقبت اطلاعات؛
- ایجاد زیر ساخت‌های حقوقی، قانونی، اجرایی و آموزشی برای کنترل و مراقبت بیشتر اطلاعات و برخورد جدی با افراد خاطی. (جلالی، ۱۳۸۷: ۲۹)

لازم است کلیه عناصر حفاظتی در قالب‌های مختلف سازمانی اعم از نظامی و غیر نظامی به عنوان حافظان مرزهای مادی و معنوی جمهوری اسلامی ایران در سطوح تعریف شده سازمانی با موارد آموزشی، حفاظت غیرعامل آشنایی کامل داشته و آن را مراعات نمایند، ولی عناصر حفاظت اطلاعاتی و حراستی که در یگان‌ها و سازمان‌های میزبان ناظر اجرایی بر مقررات حفاظتی هستند بایستی با دیدی تیزبینانه‌تر به مسائل نگریسته و موارد خلاف را کشف و در رفع معایب از هیچ کوششی دریغ نورزند؛ در بدو امر باید اقدامات پیشگیرانه مؤثر انجام شود، چرا که پیشگیری بهتر از درمان است و می‌تواند از دسترسی دشمن به اسناد و مدارک طبقه بندی شده و اطلاعات حساس و در ثانی سرقت وسایل و تجهیزات و در نهایت انجام خرابکاری و آسیب رسانیدن به تجهیزات و تأسیسات یگان و یا سازمان جلوگیری کرده، و تبعات خسارت بار آن را به حداقل کاهش داد. (گودرزی، ۱۳۸۸: ۴)

ساحفاجا در راستای ایفای نقش حساس خود در آگاهی‌دهی و افزایش بصیرت و دانش پدافند غیرعامل در سطح کشور، از سالیان قبل ارتباطات تنگاتنگ و تعاملات و تبادلات علمی و تجربه‌ای خود را با سازمان و نهادهای دخیل در موضوع پدافند غیرعامل آغاز نمود و اکنون ساحفاجا به مرحله‌ای از توانمندی در بحث علوم راهبردی پدافند غیرعامل دست یافته که اساتید دانشگاهی ساحفاجا به عنوان صاحب نظران، کارشناسان و اساتید در محافل، مجالس، دانشگاه‌ها و مراکز علمی در حال تدریس می‌باشند.

از ابتدای تشکیل رشته کارشناسی ارشد پدافند غیرعامل در دانشگاه فارابی حدود ۵۲ نفر از اساتید به نام از ارگان‌های مختلف دانشگاه فارابی را همراهی نموده‌اند که از ارگان‌هایی مانند: آجا، سازمان پدافند غیرعامل، دانشگاه‌های تهران، صدا و سیما و... حضور داشته‌اند و در حال

حاضر نیز حدود ۱۲ نفر استاد در حال انتقال تجربه به دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد پدافند غیرعامل هستند.

تاکنون حدود ۲۲۳ نفر از دانشجویان در مقطع کارشناسی ارشد از دانشگاه فارابی فارغ التحصیل گردیده‌اند و حدود ۲۲۹ نفر از دانشجویان در مرحله ارائه و جمع‌بندی پایان‌نامه هستند و از این تعداد حدود ۴۰ نفر هم در حال طی دوره‌های نظری این رشته هستند.

جامعه آماری، نمونه و روش نمونه‌گیری:

«جدول جامعه آماری»

| تعداد | جامعه آماری                              |
|-------|------------------------------------------|
| ۱۲    | معاونین و مدیران ارشد ساحفاجا            |
| ۷۴    | دانشجویان و دانش‌آموختگان دانشگاه فارابی |
| ۱۲    | مدیران کل سازمان پدافند غیرعامل          |
| ۹۸    | جمع کل                                   |

نمونه و روش نمونه‌گیری:

حجم نمونه:

$$\frac{(256)(3/84)(3/7)}{(009)(265-1)+(3/84)(3/7)} = \frac{30637/24}{32/90+(14/20)} = 98$$

$$\frac{(37/15)}{(37/15)}$$

تعیین حجم جامعه نمونه از طریق محاسبه:

تعداد ۹۸ نفر با استفاده از فرمول نمونه‌گیری کوکران به عنوان نمونه انتخاب شده است که محاسبه آن از طریق فرمول کوکران به صورت زیر است:

$$N = \frac{(n-1)d^2 + t_{\alpha/2} S^2}{N t_{\alpha/2} S^2}$$

$$\begin{aligned} t_{\alpha/2} &= 1/96 \\ d &= 0/46 \end{aligned}$$

$$\frac{(256)(3/84)(3/7)}{(009)(265-1)+(3/84)(3/7)} = \frac{30637/24}{32/90+(14/20)} = 98$$

$$\frac{(37/15)}{(37/15)}$$

که تعداد نمونه تقریباً ۲۵٪ جامعه را تشکیل می‌دهد. در این تحقیق از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای و سپس در داخل طبقات از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده برای انتخاب نمونه استفاده می‌شود. زیرا نسبت‌های متفاوتی از افراد در هر طبقه وجود دارد.

#### تجزیه و تحلیل مستدل فرضیه‌ها:

**فرضیه فرعی یک:** ساحفاجا از طریق طرح‌ریزی دانش پدافند غیرعامل در گسترش آن نقش دارد.

**فرضیه صفر:** ساحفاجا از طریق طرح‌ریزی دانش پدافند غیرعامل در گسترش آن نقش ندارد.  
**فرضیه پژوهشی:** ساحفاجا از طریق طرح‌ریزی دانش پدافند غیرعامل در گسترش آن نقش دارد.

به طور کلی با استخراج اطلاعات عددی مربوط به تمامی سؤال‌های مربوط به فرضیه فرعی یک مشخص می‌شود که گزینه‌های خیلی زیاد و زیاد به ترتیب با میانگین ۴۰ و ۴۳ بیشترین سهم را به خود اختصاص داده‌اند. مقادیر مربوط به درصدها نیز حاکی از آن است که در مجموع تمامی سؤال‌های مرتبط با این سؤال در حدود ۸۵ درصد پاسخ‌دهندگان به این سؤال‌ها در حد زیاد و خیلی زیاد پاسخ داده‌اند.

#### آزمون خی دو فراوانی‌ها فرضیه فرعی ۱

##### جدول ۲۴-۴ آزمون خی دو

| باقیمانده | تعداد مورد انتظار | تعداد مشاهده شده |      |
|-----------|-------------------|------------------|------|
| -17.7     | 32.7              | 15               | 3.00 |
| 10.3      | 32.7              | 43               | 4.00 |
| 7.3       | 32.7              | 40               | 5.00 |
|           |                   | 98               | کل   |

#### آماره‌های آزمون

| فرضیه فرعی ۱  |                     |
|---------------|---------------------|
| ارزش خی دو    | 14.469 <sup>a</sup> |
| درجه آزادی    | 2                   |
| سطح معنی داری | .001                |

a. 0 cells (0.0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 32.7

داده‌ها حاکی از آن است که ارزش خی دوی مشاهده شده (۱۴.۴۶) از ارزش خی دوی بحرانی (۱۳.۲۸) در سطح  $P < 0.01$  بزرگ‌تر است، در نتیجه چنین استنباط می‌شود که فرضیه صفر با ۹۹ درصد اطمینان رد و فرضیه پژوهشی تأیید می‌شود.

فرضیه فرعی دو: ساحفاجا از طریق اجرای دانش پدافند غیرعامل در گسترش آن نقش دارد. فرضیه صفر: ساحفاجا از طریق اجرای دانش پدافند غیرعامل در گسترش آن نقش ندارد. فرضیه پژوهشی: ساحفاجا از طریق اجرای دانش پدافند غیرعامل در گسترش آن نقش دارد. به طور کلی با استخراج اطلاعات عددی مربوط به تمامی سؤال‌های مربوط به فرضیه فرعی دو مشخص می‌شود که گزینه‌های خیلی زیاد و زیاد به ترتیب با میانگین ۴۹ و ۳۱ بیشترین سهم را به خود اختصاص داده‌اند. مقادیر مربوط به درصدها نیز حاکی از آن است که در مجموع تمامی سؤال‌های مرتبط با این سؤال در حدود ۸۲ درصد پاسخ دهندگان به این سؤال‌ها در حد زیاد و خیلی زیاد پاسخ داده‌اند.

آزمون خی دو فراوانی‌ها فرضیه فرعی ۲ جدول ۵۴-۴ آزمون خی دو

| باقیمانده | تعداد مورد انتظار | تعداد مشاهده شده |      |
|-----------|-------------------|------------------|------|
| -14.7     | 32.7              | 18               | 3.00 |
| -1.7      | 32.7              | 31               | 4.00 |
| 16.3      | 32.7              | 49               | 5.00 |
|           |                   | 98               | کل   |

آماره‌های آزمون

| فرضیه فرعی ۲  |         |
|---------------|---------|
| ارزش خی دو    | 14.837a |
| درجه آزادی    | 2       |
| سطح معنی داری | .001    |

a. 0 cells (0.0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 32.7.

داده‌ها حاکی از آن است که ارزش خی دوی مشاهده شده (۱۴.۸۳) از ارزش خی دوی بحرانی (۱۳.۲۸) در سطح  $P < 0.01$  بزرگ‌تر است، در نتیجه چنین استنباط می‌شود که فرضیه صفر با ۹۹ درصد اطمینان رد و فرضیه پژوهشی تأیید می‌شود.

فرضیه فرعی سه: ساحفاجا از طریق کنترل دانش پدافند غیرعامل در گسترش آن نقش دارد. فرضیه صفر: ساحفاجا از طریق کنترل دانش پدافند غیرعامل در گسترش آن نقش ندارد.

**فرضیه پژوهشی:** ساحفاجا از طریق کنترل دانش پدافند غیرعامل در گسترش آن نقش دارد. به طور کلی با استخراج اطلاعات عددی مربوط به تمامی سؤال‌های مربوط به فرضیه فرعی سه مشخص می‌شود که گزینه‌های خیلی زیاد و زیاد به ترتیب با میانگین ۴۱ و ۴۲ بیشترین سهم را به خود اختصاص داده‌اند. مقادیر مربوط به درصدها نیز حاکی از آن است که در مجموع تمامی سؤال‌های مرتبط با این سؤال در حدود ۸۵ درصد پاسخ دهندگان به این سؤال‌ها در حد زیاد و خیلی زیاد پاسخ داده‌اند.

**آزمون خی دو فراوانی‌ها فرضیه فرعی ۳ جدول ۶۸-۴ آزمون خی دو**

| باقیمانده | تعداد مورد انتظار | تعداد مشاهده شده |      |
|-----------|-------------------|------------------|------|
| -17.7     | 32.7              | 15               | 3.00 |
| 9.3       | 32.7              | 42               | 4.00 |
| 8.3       | 32.7              | 41               | 5.00 |
|           |                   | 98               | کل   |

#### آماره‌های آزمون

| فرضیه فرعی ۳  |                     |
|---------------|---------------------|
| ارزش خی دو    | 14.347 <sup>a</sup> |
| درجه آزادی    | 2                   |
| سطح معنی داری | .001                |

a. 0 cells (0.0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 32.7.

داده‌ها حاکی از آن است که ارزش خی دوی مشاهده شده (۱۴.۳۴) از ارزش خی دوی بحرانی (۱۳.۲۸) در سطح  $P < 0.01$  بزرگ‌تر است، در نتیجه چنین استنباط می‌شود که فرضیه صفر با ۹۹ درصد اطمینان رد و فرضیه پژوهشی تأیید می‌شود.

#### نتیجه‌گیری و پیشنهادات

ساحفاجا به عنوان سازمانی که تأمین امنیت، شالوده کاری او در بدنه آجا می‌باشد می‌تواند با اتخاذ تدابیر راهبردی مناسب، حساسیت و جایگاه والای آنچه را که اولویت کشور در حال حاضر از دیدگاه فرماندهی معظم کل قواست یعنی پدافند غیرعامل که می‌فرماید: «امروز اهمیت پدافند غیرعامل قاعدتاً برای مسئولین باید شناخته شده باشد اهتمام شما کار را پیش می‌برد.» را از طریق خانواده بزرگ آجا به افکار عمومی و مردم عامه تعمیم داده و نسبت به عملی‌سازی اصول راهبردی آن در تمامی امورات اجتماعی و شبکه‌ای اقدام نماید.

رعایت اصول پدافند غیرعامل در طراحی و اجرای طرح‌های حساس و مهم و در دست مطالعه و نیز تأسیسات زیربنایی و ساختمان‌های حساس و شریان‌های اصلی و حیاتی کشور و آموزش عمومی مردم توسط دستگاه‌های اجرایی و تخصصی موضوع ماده (۱۶۰) قانون برنامه چهارم توسعه، به منظور پیشگیری و کاهش مخاطرات ناشی از سوانح غیرطبیعی مد نظر بوده و این دستگاه‌ها موظفند براساس سیاست‌ها، اولویت‌ها و دستورالعمل‌های کارگروه دائمی پدافند غیرعامل کشور، درصدی از اعتبارات تملک دارائی‌های سرمایه‌ای خود راجهت اجرای طرح‌های مصوب کارگروه اختصاص دهند.

بلاشک آنچه که در شرایط کنونی و با توجه به فعل و انفعالات منطقه‌ای و جهانی، ایران را در جایگاه تهدید قرار داده است؛ جنگ با لشکرکشی زمینی و هوایی یا دریایی نبوده و دشمن در صدد نفوذ و عملی‌سازی اهداف شوم خود با توسل به انواع روش‌های نوین فناوری ارتباطی و استفاده مفید از فضا و اقدامات آفندی در حوزه جنگال است و این امر می‌طلبد تا ساحفاجا در برنامه‌ریزی‌های کلان، راهبردی و درازمدت خود در حوزه دانش پدافندی، نسبت به تبیین حساسیت جایگاه پدافند غیرعامل در تأمین امنیت کشور، از تمامی حوزه‌های درون سازمانی و برون سازمانی برای نیل به اهداف خود مرتبط با چگونگی برنامه‌ریزی و اجرای آموزش‌های پدافند غیرعامل استفاده حداکثری را ببرد.

## منابع

۱. اسکندری، حمید (۱۳۸۹)؛ *دانستنی‌های پدافند غیرعامل*، تهران، نشر بوستان حمید.
۲. جلالی، غلامرضا (۱۳۹۱)؛ *چهارگفتار در باب پدافند غیرعامل*، تهران: نشر دانشگاه جامع امام حسین (ع).
۳. پوریان، محمدتقی و صفری نژاد، احمد (۱۳۹۱)؛ *حفاظت اطلاعات و پدافند غیرعامل*، تهران، نشر دانشکده فارابی.
۴. عباسی، حسین (۱۳۸۷)؛ *اصول پدافند غیرعامل*، تهران: نشر نداجا.
۵. فتاحی، علی اکبر (۱۳۸۳)؛ *پدافند غیرعامل*، تهران: نشر نداجا.
۶. محمدی، علی (۱۳۸۵)؛ *سازمان و مدیریت*. تهران، هادیان.